

POSTANOWIENIE

30 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 listopada 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej L.Ś. i U.Ś.

od wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie

z 27 maja 2021 r., V Ca 632/19,

w sprawie z powództwa L.Ś. i U.Ś.

przeciwko S.K. i R.P.

o ochronę własności,

odrzuca skargę kasacyjną.

(M.M.)

UZASADNIENIE

W pozwie z 6 maja 2014 r. wniesionym do Sądu Rejonowego w Dębicy
powodowie domagali się wydania przez pozwanego pasa gruntu o szerokości

od 0,5 metra do 1,5 metra, bezpośrednio przylegającego do działki bliżej określonej w pozwie, stanowiącego część nieruchomości powodów; ponadto powodowie zażądali przywrócenia stanu poprzedniego tej nieruchomości.

W piśmie z 29 stycznia 2015 r. powodowie rozszerzyli żądanie pozwu w ten sposób, że dodatkowo wniesli o dokonanie rozgraniczenia nieruchomości należących do powodów i nieruchomości należącej do pozwanego.

Sąd Rejonowy ustalił, że stanu prawnego nieruchomości stron nie udało się ustalić, ponieważ mapy katastralne – na podstawie których, jak wskazali biegli geodeci, należałoby ustalać stan prawny działek – są niedokładne: margines błędu co do przebiegu granic nieruchomości oscylujące w niektórych przypadkach od 0,5 metra do nawet 3 metrów. Zakres ten przekracza obszar objęty żądaniem wydania na ich rzecz. Należało zatem wyeliminować kryterium stanu prawnego jako możliwego ustalenia przebiegu granicy i dokonać ustalenia przebiegu granicy na podstawie spokojnego stanu posiadania.

Sąd pierwszej instancji dokonał takiego rozgraniczenia, a ustalenie wskazanej granicy skutkowało uznaniem żądań pozwu za niezasadne, dlatego powództwo zostało oddalone.

Na skutek apelacji powodów wyrokiem z 27 maja 2021 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie uchylił rozgraniczenie dokonane przez Sąd pierwszej instancji i oddalił apelację w pozostałej części.

Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sąd drugiej instancji podkreślił, że sąd nie zamieszcza w sentencji wyroku rozstrzygnięcia o rozgraniczeniu, jeżeli ustalenie granic doprowadziło do oddalenia powództwa o własność lub wydanie nieruchomości albo jej części. Ustalenie takie zawarte w uzasadnieniu jest wówczas przesłanką rozstrzygnięcia (wyrok z 26 stycznia 1981 r., III CRN 315/80, OSNC 1981, nr 10, poz. 196). Taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, bo w wyniku przeprowadzanego przez Sąd Rejonowy postępowania oddalono powództwo o ochronę własności. Sąd Okręgowy wskazał również, że dokonana przez niego zmiana orzeczenia umożliwi powodom złożenie wniosku o ewentualne przeprowadzenie rozgraniczenia w podstawowym dwutorowym trybie administracyjno-sądowym.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wnieśli powodowie, wskazując na naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną ich wykładnię: art. 153 k.c. w zw. z art. 36 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne poprzez przyjęcie przez Sąd, że w sprawie nie jest możliwe dokonanie rozgraniczenia na podstawie kryterium stanu prawnego, gdyż odtworzenie granicy między nieruchomościami według stanu prawnego przez biegłych nastąpiło na podstawie map katastralnych sporządzonych na przestrzeni minionych 50 lat, przy wykorzystaniu metod i technik pomiaru stosowanych w dacie ich wydania - w sytuacji, w której powyższe stanowisko Sądu pozostaje w rażącej sprzeczności z zasadami prawidłowej wykładni językowej, systemowej i celowościowej wskazanych przepisów.

Skarżący na podstawie art. 398 § 1 k.p.c. wnieśli o uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna.

Zgodnie z art. 398² § 1 zd. 1 k.p.c., skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych - niższa niż dziesięć tysięcy złotych. Z kolei w myśl art. 519¹ § 1 k.p.c., od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie – w sprawach z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego – przysługuje skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Wyjątki w tym zakresie wskazane zostały w art. 519¹ § 4 k.p.c., jednak żaden z nich nie dotyczy rozgraniczenia.

W rozpoznawanej sprawie powodowie zgłosili dwa żądania, z których pierwsze sformułowali jako powództwo o ochronę własności, wskazując wartość przedmiotu sporu w kwocie 6000 złotych. Drugie żądanie określone zostało jako wniosek o rozgraniczenie. Rozgraniczenie, według twierdzeń powodów, miało

charakter wtórny i konieczne było tylko do rozstrzygnięcia sprawy o własność. W orzecnictwie Sądu Najwyższego prezentowane są trzy stanowiska odnośnie do przysługiwania w takiej sytuacji skargi kasacyjnej od wyroku sądu drugiej instancji. Według pierwszego z nich, dopuszczalna jest skarga kasacyjna od wyroku orzekającego o roszczeniu windykacyjnym, jak i negatoryjnym, niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia, jeżeli w wyroku tym sąd przeprowadził rozgraniczenie na podstawie art. 36 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (np. postanowienia SN: z 19 sierpnia 2022 r., I CNP 108/22; z 13 listopada 2019 r., IV CZ 92/19). Zgodnie z drugim poglądem, jeżeli roszczenie windykacyjne lub negatoryjne ma pierwszoplanowe znaczenie, a rozgraniczenie ma charakter wtórny i jest jedynie potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy o własność lub wydanie nieruchomości (por. art. 36 Prawa geodezyjnego i kartograficznego) sprawa rozpoznawana jest w procesie i dopuszczalność skargi kasacyjnej zależy od wartości przedmiotu zaskarżenia (np. postanowienie SN z 18 czerwca 2019 r., IV CSK 601/18). Według trzeciego z kolei stanowiska, w sprawach, w których przedmiot sporu obejmował roszczenie windykacyjne i połączone z nim żądanie rozgraniczenia skarga kasacyjna przysługuje także wówczas, gdy sąd oddalił powództwo (tak SN z postanowieniem z 20 lipca 2012 r., II CZ 85/12).

Podzielając pierwszy z wymienionych poglądów, Sąd Najwyższy wskazuje, że w zaskarżonym wyroku Sąd drugiej instancji nie zawarł rozstrzygnięcia o rozgraniczeniu. Orzeczenie o rozgraniczeniu wydane przez Sąd pierwszej instancji zostało uchylone przez Sąd Okręgowy bez rozstrzygnięcia o żądaniu powodów w tym zakresie. Skarga kasacyjna zatem byłaby w rozpoznawanej sprawie dopuszczalna wówczas, gdyby wartość przedmiotu zaskarżenia przekraczała próg wskazany w art. 398² § 1 k.p.c. Brak rozstrzygnięcia o rozgraniczeniu powoduje, że kwestia ta – należąca do materii prawa rzeczowego – pozostaje nadal otwarta. Wyrok oddalający powództwo o wydanie nieruchomości i przywrócenie stanu zgodnego z prawem nie jest wyposażony ani w moc wiążącą, ani w powagę rzeczy osądzonej w zakresie rozgraniczenia. Z tego względu dla oceny dopuszczalności skargi kasacyjnej w takim przypadku zastosować należy reguły właściwe dla procesu, a nie dla postępowania nieprocesowego.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że w przedmiotowej sprawie w ogóle nie znajdował zastosowania art. 36 Prawa geodezyjnego i kartograficznego. Zasadą jest, że sprawa o rozgraniczenie powinna w pierwszej kolejności toczyć się w postępowaniu administracyjnym w trybie określonym w art. 30 – 34 Prawa geodezyjnego i kartograficznego. Przed zakończeniem tego postępowania droga sądowa jest niedopuszczalna (np. postanowienia SN: z 19 marca 2014 r., I CZ 11/14; z 7 kwietnia 1998 r., II CKN 664/97, OSNC 1998, nr 11, poz. 183; z 10 grudnia 1997 r., II CKN 496/97). Wyjątek przewidziany w art. 36 Prawa geodezyjnego i kartograficznego obejmuje sytuację, gdy w sprawie o własność lub o wydanie nieruchomości albo jej części ustalenie przebiegu granic jest potrzebne do rozstrzygnięcia sporu. Powołany przepis aktualizuje się wówczas, gdy do istoty sporu należy problem własności nieruchomości, ustalenie zaś granicy ma w tym sporze charakter wtórny. Prawidłowa kwalifikacja takich spraw w praktyce może wywoływać trudności. Są bowiem sprawy o własność, w których rozgraniczenie nieruchomości jest elementem obocznym, i typowe sprawy o rozgraniczenie, tj. sprawy, w których sporna jest sama granica. Nie każdy spór o własność musi wiązać się z rozgraniczeniem, ale każde rozgraniczenie jest sporem o własność przygranicznych pasów gruntu. Decydującym czynnikiem jest tutaj źródło konfliktu pomiędzy stronami. Jeżeli przyczyną wszczęcia postępowania jest sporna granica, to taką sprawę należy kwalifikować jako sprawę o rozgraniczenie nieruchomości - choćby nawet wiązało się to z żądaniem wydania przygranicznego pasa gruntu. W takim wypadku żądanie wydania pasa gruntu ma charakter wtórny, gdyż jest konsekwencją ustalenia prawidłowego przebiegu granicy. Dokonując rozgraniczenia w trybie nieprocesowym, sąd powinien wówczas nakazać wydanie uprawnionemu uczestnikowi przygranicznego pasa gruntu, a jeśli takiego rozstrzygnięcia brak niezbędne jest wytoczenie powództwa windykacyjnego o jego wydanie (uchwała SN z 20 grudnia 1968 r., III CZP 102/68, OSNC 1969, nr 9, poz. 155). Jeżeli natomiast przyczyną sporu pomiędzy stronami jest pozbawienie lub naruszenie prawa własności, a do rozstrzygnięcia sprawy konieczne jest ustalenie granicy - to takie ustalenie granicy ma charakter wtórny. Taka sprawa nie jest sprawą o rozgraniczenie nieruchomości, ale sporną sprawą o własność, która powinna być rozpoznawana przez sąd powszechny w trybie

procesowym. O tym, który z trybów postępowania znajdzie zastosowanie w konkretnej sprawie, decydują twierdzenia faktyczne stanowiące podstawę żądania. Drogi procesu cywilnego nie uzasadnia samo zgłoszenie żądania wydania przygranicznego pasa gruntu, jeżeli na zasadność tego roszczenia wpływa uprzednie rozstrzygnięcie sprawy o rozgraniczenie.

Sformułowanie żądań przez powodów i okoliczności faktyczne stanowiące podstawę tych żądań jednoznacznie wskazują, że pierwszoplanowy pomiędzy stronami był spór o przebieg granic, natomiast kwestia prawa własności przygranicznych pasów gruntu miała charakter wtórny. Powodowie domagali się bowiem wydania przez pozwanego przygranicznego pasa gruntu o szerokości od 0,5 metra do 1,5 metra. Zgłosili także roszczenie negatywne będące konsekwencją sporu o przebieg granic, a następnie rozszerzyli żądanie pozwu w ten sposób, że wnieśli o dokonanie rozgraniczenia nieruchomości należących do powodów i nieruchomości należącej do pozwanego. Tak sformułowane żądania należało zakwalifikować jako wniosek o rozgraniczenie nieruchomości, zmienić tryb postępowania i wniosek ten odrzucić z powodu czasowego wyłączenia drogi sądowej. Sądy obu instancji nie podjęły takich czynności, jednak uchybienie to uchyla się spod kognicji Sądu Najwyższego. Jak już wyżej wskazano, Sąd drugiej instancji, rozpoznając apelację powodów, uchylił jedynie orzeczenie Sądu pierwszej instancji o rozgraniczeniu, nie rozstrzygając o żądaniu powodów w tym zakresie ani merytorycznie, ani formalnie. Powodowie nie wnieśli o uzupełnienie zaskarżonego wyroku, co powoduje, że skarga kasacyjna w powyższym zakresie z powodu braku substratu zaskarżenia jest niedopuszczalna i podlega odrzuceniu.

Mając na uwadze przedstawione wyżej okoliczności Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. orzekł jak na wstępie.

(M.M.)

[ał]

